

हिमसंस्कृतवार्ताः

दैनिक ई-संस्कृतवार्तापत्रम्

पञ्चाङ्गम्

अद्य सिद्धार्थी वि.सं. २०८२,
कलियुगाब्दः ५१२७ शरद-ऋतुः
सूर्यः दक्षिणायनम् कार्तिकशुक्लसप्तमी
कार्तिक १२ प्रविष्टांशः मङ्गलमयः भवेत्

■ पृष्ठ-4 ■ वर्ष-5 ■ अङ्क-6

1

अक्तूबर, 28 2025

Website- www.himsanskritam.com

Email-himsanskrit@gmail.com

2 विकसित-भारतस्य निर्माणं
युवाधिकारिणां नेतृत्वे भविष्ये
सज्जः आरक्षिबलं प्रमुखां भूमिकां
निर्वह्यति- राष्ट्रपतिः द्रौपदीमुर्मः

नवदेहल्यां सतर्कता-जागृति-
सप्ताहस्य अवसरे मन्त्रालयस्य
वरिष्ठान् अधिकारिणः कर्मचारिणः
च सम्बोधितवान् जे.पी.नड्डा

हिमसंस्कृतवार्ताः - केन्द्रीय-स्वास्थ्य-
परिवार-कल्याण-मन्त्री जे. पी. नड्डाः
प्रशासनस्य प्रत्येकस्तरे नैतिकाचरणं
संस्थागतकरणाया, जागरूकतायाः संस्कृतेः
निर्माणस्य च महत्त्वम् अधोरेखितवान्।
नवदेहल्यां सतर्कता-जागृति-सप्ताहस्य
अवसरे मन्त्रालयस्य वरिष्ठान् अधिकारिणः
कर्मचारिणः च सम्बोधयन् श्री. नड्डाः एतत्
उक्तवान्। सः अवदत् यत् कर्तव्याणाम्
अकर्तव्याणां च सूची सरलतया,
सामान्यभाषया सज्जीकर्तव्यम्, येन जनाः
सद्भावनया अनुकम्पया वा किमपि अशुभं
न करिष्यन्ति।

भारतीय-अन्तरिक्ष-अनुसन्धान-
सङ्गठनेन एल्. वि. एम्. 3 इति
प्रक्षेपणयानं स्थानान्तरितम्

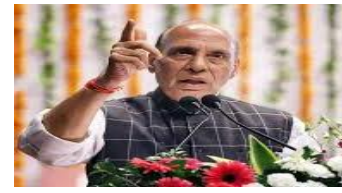
हिमसंस्कृतवार्ताः - भारतीय-अन्तरिक्ष-
अनुसन्धान-सङ्गठनेन, एल्. वि. एम्. 3
इति प्रक्षेपणयानम् श्रीहरिकोटायाः सतीश
धवन-अन्तरिक्ष-केन्द्रस्य प्रक्षेपणकेन्द्रे
स्थानान्तरितम्। सि. एम्. एम्. 3 इति
सम्प्रेषण-उपग्रहेण सह सम्पूर्णतया
संयोजितं एकीकृतं च एतत् प्रक्षेपणयानम्
अस्ति, यत् नवम्बरमासस्य द्वितीये दिनाङ्के
प्रक्षेपितं भविष्यति।

राष्ट्रिय-कृषि-छात्र-सम्मेलनं
सम्बोधितवान् केन्द्रीयकृषि-
कृषक-कल्याण-मन्त्री
शिवराजसिंह चौहानः

हिमसंस्कृतवार्ताः - केन्द्रीयकृषि-
कृषक-कल्याण-मन्त्री शिवराजसिंह
चौहानः, भारतीयकृषि-अनुसन्धान-
परिषदः, आई. सी. ए. आर्. इत्यस्मै,
कृषि-शिक्षायाः उन्नत्यै सर्वाणि
रिक्तस्थानानि तत्क्षणमेव पूरयितुं
आदिष्टवान्। गतदिवसे नवदेहल्यां
राष्ट्रिय-कृषि-छात्र-सम्मेलनम्
अभिसंबोधयन् मन्त्रिणा इदमुक्तम्।

3 चतुर्वर्षेषु जलवायुपरिवर्तनस्य
आपदः च कारणेन
₹४६,००० कोटिरूप्यकाणां हानिः
इति प्रतिवेदने प्रकाशितम्

भारतस्य रक्षा-निर्यातः अधुना सार्द्धत्रयोविंशतिः
कोटिरूप्यकाणि अभवत् - रक्षामन्त्री राजनाथसिंहः

हिमसंस्कृतवार्ताः - रक्षामन्त्री
राजनाथसिंहः देशस्य रक्षा-उत्पादने
निजीक्षेत्रस्य वर्धमानां सहभागितां
प्रकाशयन् अवदत् यत् भारतस्य रक्षा-
निर्यातः अधुना सार्द्धत्रयोविंशतिः

छत्तीसगढस्य कांकेरमण्डले
२१ माओवादिनः
आत्मसमर्पणं कृतवन्तः

हिमसंस्कृतवार्ताः - केन्द्रीय-गृह-मन्त्री
अमितशाहः सूचितवान् यत्
छत्तीसगढस्य कांकेरमण्डले एकविंशतिः
माओवादिनः स्वशस्त्रैः सह आत्मसमर्पणं
कृतवन्तः। सामाजिकान्तर्जालीयपटले
श्रीशाहः अवदत् यत् एकविंशति
माओवादिषु त्रयोदशजनाः वरिष्ठ-
कार्यकर्तारः आसन्। षड्विंशत्यधिक
द्विसहस्रतमवर्षस्य मार्च-मासस्य
एकत्रिंशत् दिनाङ्कपर्यन्तं नक्सलवादस्य
उन्मूलनाय स्व संकल्पस्य विषये प्रवदन्,
मन्त्रिणा, अद्यापि उक्तं यत् अन्येपि
माओवादिनः यथाशीघ्रम् आत्मसमर्पणं
कुर्वन्तु।

छठ-पूजायां तृतीये दिने श्रद्धालवः अस्तंगताय
सूर्याय सन्ध्या-अर्घ्यं समर्पितवन्तः

हिमसंस्कृतवार्ताः - छठ-पूजायां तृतीये दिने
श्रद्धालवः अस्तंगताय सूर्याय सन्ध्या-अर्घ्यं
समर्पितवन्तः। सूर्यः सम्पूर्णं दिने यत् प्रकाशं,
उष्णता, ऊर्जा च प्रददाति तस्यैव कृते
कृतज्ञताऽर्पणाय क्षणः अस्ति। अस्मिन् अवसरे,
भक्ताः नदीतीरेषु अथवा जलाशयेषु समागच्छन्ति,
पारम्परिकेन वेणुदण्डेन निर्मितं प्रसादेन पूरितं च
पात्रं वहन्ति, अस्तमानाय सूर्याय प्रणमन्ति,
स्वसन्ततीनां परिवारस्य च समूहेः कल्याणस्य च
प्रार्थनां कुर्वन्ति। राष्ट्रपतिः द्रौपदी मुर्मू,
उपराष्ट्रपतिः सी.पी. राधाकृष्णन् वर्यः, प्रधानमन्त्री
नरेन्द्रमोदी च अस्मिन् अवसरे नागरिकानाम्
अभिवादनं कृतवन्तः।

5 परमसंस्कृतिमान्
रवीन्द्रनाथठाकुरः
नारदोपाध्यायः

कोटिरूप्यकाणि अभवत्। नवदेहल्यां
एस्. आई. डि. एम्. इत्यस्य
वार्षिकसम्मेलनं सम्बोधयन्, मन्त्रिणा उक्तं
यत् विगतदशके देशस्य आन्तरिक रक्षा-
उत्पादनं साधैकं लक्ष्यकोटिरूप्यकाणि
यावत् वर्धितम् तथा च अस्मिन्
निजीक्षेत्राणां त्रयस्त्रिंशत्
सहस्रकोटिरूप्यकाणां योगदानम् अस्ति।
आपरेषु सिन्दूरस्य सफलतायाः प्रशंसां
कुर्वन्, मन्त्रिणा नवान्वेषणस्य,
विन्यासस्य, निर्माणस्य च क्षेत्रेषु उद्योग-
जगतः योद्धाणां कार्यस्य प्रशंसा कृता।

सर्वोच्चन्यायालयेन
सर्वेभ्यः राज्येभ्यः
केन्द्रशासितप्रदेशेभ्यः
च सूचनाः प्रदत्ताः

हिमसंस्कृतवार्ताः - सर्वोच्चन्यायालयेन
सर्वेभ्यः राज्येभ्यः केन्द्रशासितप्रदेशेभ्यः च
सूचनाः प्रदत्ताः, यस्मिन् आभासीय-
निगडन-भ्रष्टाचारैः सम्बद्धानां पञ्जीकृतानां
एफ्. आई. आर्. इति प्रथम-सूचना-
प्रतिवेदनानां विवरणं याचितम्।
सर्वोच्चन्यायालयेन एतेषां सर्वेषाम्
प्रकरणानां अन्वेषणाय सीबीआई इति
केन्द्रीय-अन्वेषण-अभिकरणाया समर्पयितुं
अपि विचारः कृतः।

छठपूजावसरे देशस्य
राष्ट्रपतिः द्रौपदीमुर्मूः

सुभाषितम्
एतदेवार्थसामर्थ्यं,
प्रत्यक्षेणोपलक्ष्यते।
पुत्रदारादिसम्बन्धः,
पुंसां धननिबन्धनः।।

धन संपत्ति की लोगों को
आपस में जोड़ने शक्ति और
सामर्थ्य उनके स्त्री और पुत्र
आदि के आपसी सम्बन्धों में
प्रत्यक्ष रूप में देखी जा
सकती है।

हिमसंस्कृतवार्ताः
हिमसंस्कृतवार्तापत्रस्य
एकवर्षस्य सदस्यता
900 ₹
One year subscription to the daily
Sanskrit newspaper is only 100 Rupees
To subscribe, text us a message
saying hello on the number below.

7876636263

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः दैनिकपत्रे
व्याकरणात्मक-अशुद्धीनां कृते,
राजनैतिक-सांस्कृतिकविचाराणाञ्च
कृते सम्बद्धाः पत्रकाराः लेखकाश्च
उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः
हिमसंस्कृतम्, प्रकाशनम्
जसवंत कोटला तहसीलपरिसरस्य समुखे
कस्मा कोटला जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवाहरसङ्केतः-१७७९११
सङ्केतः- प्रबन्धनिदेशिका- शिवानी शर्मा हिमसंस्कृतम्

अद्यान्तराष्ट्रीयं
सौरगठबन्धनं

सम्बोधयिष्यति राष्ट्रपतिः
राष्ट्रपतिः द्रौपदी मुर्मू
अद्यान्तराष्ट्रीयसौरगठबन्धनस्य
अष्टमसत्रे मुख्यभाषणं करिष्यति, यत्
नवीदिल्लीनगरस्य भारतमण्डपमे
आयोजितम् अस्ति। नव तथा
नवीकरणीय ऊर्जामन्त्री प्रह्लाद जोशी
अपि उद्घाटनसत्रे सम्बोधनं
करिष्यति। चतुर्दिवसीयवैश्विककार्यक्रमे
मे १२४ देशाः ४० तः अधिकाः
मन्त्रिणः च भागं गृह्णन्ति।
आयोजनस्य कालखण्डे सदस्यदेशाः
प्रगतेः समीक्षां करिष्यन्ति,
आह्वानानां सम्बोधनं करिष्यन्ति,
सर्वेषां कृते न्यूनतममूल्ये सौर
ऊर्जायाः लक्ष्यं प्राप्तुं उपायानां विषये
चर्चां करिष्यन्ति च।

विकसित-भारतस्य निर्माणं युवाधिकारिणां नेतृत्वे भविष्ये सज्जः आरक्षिबलं प्रमुखां भूमिकां निर्वहिष्यति- राष्ट्रपतिः द्रौपदीमुर्मूः

हिमसंस्कृतवार्ता: - राष्ट्रपतिः द्रौपदी मुर्मू: वर्यां प्रोक्तवती यत् विकसित-भारतस्य निर्माणं युवाधिकारिणां नेतृत्वे भविष्ये सज्जः आरक्षिबलं प्रमुखां भूमिकां निर्वहिष्यति। राष्ट्रपतिः नवदेहल्यां भारतीय-आरक्षक-सेवायाः सप्तसप्ततिः तमस्य राष्ट्रिय राइफलस इत्यस्य चतुर्विंशत्यधिक द्विसहस्रतमवर्षस्य परिवीक्षाधीनः अधिकारिणः सम्बोधयन्ती इदमुक्तवति। सा अवोचत् यत् ये युवः अधिकारिणः शीघ्रमेव अधिकारस्य पदेषु अधिगमिष्यन्ति ते मनसि स्थापयेयुः यत् अधिकारेण सह उत्तरदायित्वम् आगच्छति।

जर्मनीदेशस्य संघीयविदेशमन्त्री जोहान वाडेफुल् इत्यनेन सह मिलितवान् वाणिज्य-उद्योगमन्त्री पीयूषगोयलः

वाणिज्य-उद्योगमन्त्री पीयूषगोयलः जर्मनीदेशस्य संघीयविदेशमन्त्री जोहान वाडेफुल् इत्यनेन सह मिलितवान्। सामाजिकमाध्यमेषु गोयलमहोदयेन उक्तं

यत् तेषां चर्चा: परस्पररुचिविकासस्य प्रमुखक्षेत्रेषु केन्द्रीकृताः सन्ति। चर्चा: भारत-जर्मनयोः मध्ये सशक्तं सामरिकसहयोगं, भारत-यूरोपीयसङ्घस्य मुक्तव्यापारसन्धिषु (FTA) शीघ्रं कार्यान्वयनस्य प्रतिबद्धतां च पुनः पुष्टयन्ति गोयलमहोदयः द्विदिनस्य भ्रमणार्थं ब्रुसेल्स-नगरे अस्ति। सः यूरोपीयसङ्घस्य कार्यकारी उपाध्यक्षः यूरोपीयव्यापारायुक्तः च मारोस् शेफचोविच् इत्यनेन सह उच्चस्तरीयचर्चाम् अपि करिष्यति। भारत-यूरोपीयसङ्घस्य मुक्तव्यापारसन्धिं प्रति एषा यात्रा महत्त्वपूर्णं सोपानम् अस्ति। उभयपक्षः यथाशीघ्रं व्यापकं, सन्तुलितं, परस्परं लाभप्रदं च व्यापारसन्धिम् अन्तिमरूपेण निर्धारयितुम् उत्सुकः अस्ति

यमुनानगरस्य लौहगढे निर्माणाधीनं स्मारकं बाबा बन्दासिंह-बहादुरस्य बलिदानं च अमरं करिष्यति-केन्द्रीयमन्त्रीमनोहरलालः

हिमसंस्कृतवार्ता:। केन्द्रीयविद्युत्, आवास तथा नगरीय मन्त्री मनोहरलालः उक्तवान् यत् हरियाणायाः यमुनानगरमण्डलस्य लौहगढे निर्माणाधीनं बाबा बन्दासिंहबहादुरस्य स्मारकम् अदम्यसाहसम् अमरं करिष्यति। सिक्खसमुदायस्य गौरवपूर्णविरासतं प्रदर्शयन्तं केन्द्रं, आगामिनां पीढीनां कृते

भारतीयसंस्कृतेः केन्द्रत्वेन अपि कार्यं करिष्यति। सः अवदत् यत् एतत् न केवलं हरियाणाराज्यस्य जनानां कृते अपितु भारत-विदेशयोः भक्तानाम् अपि आस्था-प्रेरणायाः केन्द्रं भविष्यति।

बाबा बन्दासिंहबहादुरस्य जन्मदिवसस्य निमित्तं आयोजिते कार्यक्रमे मुख्यातिथिरूपेण केन्द्रीयमन्त्री सभां सम्बोधयन् आसीत्। अस्मिन् अवसरे स्मारकस्य निर्माणस्य, अत्याधुनिकस्य संग्रहालयस्य च आधारशिला स्थापिता।

सिरहिन्द-नगरे विजयानन्तरं बाबा बन्दासिंहबहादुरः लौहगढे राजधानीम् अकरोत्, सामन्तव्यवस्थां समाप्तं कृत्वा कृषकाणां कृते सौविध्यं च दत्तवान्। बाबा बन्दासिंहः अन्यायस्य विरुद्धं युद्धं कृत्वा धर्मस्य न्यायस्य च कृते स्वप्राणान् बलिदानं कृतवान्। तस्य त्यागः भविष्यत्पुस्तकानां कृते प्रेरणास्रोतः एव तिष्ठति।

द्वादश राज्येषु केन्द्रशासित-प्रदेशेषु च मतदातृ-सूच्यां विशेष-गहन-संशोधनम् क्रियते - निर्वाचन-आयोगः

भारत निर्वाचन आयोग Election Commission of India

हिमसंस्कृतवार्ता: - निर्वाचन आयोगेन घोषितं यत् द्वितीय चरणस्य अन्तर्गतं द्वादश राज्येषु केन्द्रशासितप्रदेशेषु च मतदातृ-सूच्यां विशेष-गहन-संशोधनम् क्रियते। नवदेहल्यां वार्ताहरान् सम्बोधयन् मुख्य-निर्वाचन-आयुक्तः ज्ञानेश कुमारः अवदत् यत् अस्य संशोधनस्य उद्देश्यं मतदातृ-सूचीं इतोप्यधिका पारदर्शिका, दोषमुक्ता च कर्तुम् अस्ति। सः अवदत् यत् द्वितीयस्य चरणस्य अन्तर्गतं एस्. आई. आर्. इत्यस्य सञ्चालनं चरणबद्धरूपेण भविष्यति इति। निर्वाचनायोगः इत्यपि अधोषयत् यत्र यत्र एस्.आई.आर्. पुनरीक्षणं भविष्यति तेषु सर्वेषु द्वादश राज्येषु केन्द्रशासितप्रदेशेषु च मतदातृ-सूचयः स्थगिताः भविष्यन्ति। सः अवदत् यत् एतेषु राज्येषु केन्द्रशासितप्रदेशेषु च (बी. एल्. ओ.) इति बृथ्-स्तरीय-अधिकारिणः विद्यमान-मतदातृभ्यः विशिष्ट-गणना प्रपत्राणि पूरयितुं वितरिष्यन्ति।

मोन्था-चक्रवातः बङ्गाल-खात्यां चेन्नई-नगरात् षष्ठ्योत्तर पञ्चशतं यावत् कि. मी. दक्षिणपूर्वदिशि स्थितः अस्ति

हिमसंस्कृतवार्ता: - मोन्था-चक्रवातः, बङ्गाल-खात्यां चेन्नई-नगरात् षष्ठ्योत्तर पञ्चशतं यावत् कि. मी. दक्षिणपूर्वदिशि स्थितः अस्ति। भारतीय-राष्ट्रिय-महासागर- सूचना-सेवा केन्द्रस्य अन्तिम प्राप्त-सूचनानुसारं, अग्रिमेषु द्वादश होरासु पश्चिममध्य-बङ्गाल-खात्याः उपरि पश्चिम-वायव्यदिशं निरन्तरं गमनस्य सम्भावना विद्यते, ततः परं तीव्र-चक्रवात-रूपेण भविष्यति।

हिमाचलप्रदेशे एसएमसी-शिक्षकाः नियमिताः भविष्यन्ति, एकवारं 1427 पदेषु लघुसीमितप्रत्यक्षनियुक्तेः (एलडीआर) परीक्षा भविष्यति

हिमसंस्कृतवार्ता:- डॉ. पद्मनाभः, शिक्षा विभाग हिमाचल प्रदेशे विद्यालय- व्यवस्थापन- समिते: (एसएमसी) अन्तर्गत नियुक्ताः शिक्षकाः

नियमितीकरणार्थम् एकवारमेव 1427 पदेषु सीमितप्रत्यक्षनियुक्तेः (एलडीआर) परीक्षा करिष्यते। परीक्षा उत्तीर्णाः शिक्षकाः शासनसेवायां समाविष्टाः भविष्यन्ति च नियमानुसारं नियमिताः करिष्यन्ते। शिक्षासचिवेन विद्यालय- शिक्षानिदेशकाय अस्य विषयस्य संदर्भे पत्रं प्रेषितम् अस्ति। एते शिक्षकाः वार्षिकपाठाधारकरूपेण द्वादश-त्रयोदशवर्षपर्यन्तं सेवां ददति स्म। पूर्वनिर्णये केवलं 143 पदेषु एव एलडीआर परीक्षायाः आयोजनं अभवत्। शिक्षकसंघेन मुख्यमन्त्रिणं सुखविन्दसिंहसुखु इत्याख्यं प्रति पदसंख्यावृद्धयर्थं निवेदनं कृतम् आसीत्। अतः अधुना शिक्षाविभागेन 1427 पदेषु टीजीटी- शास्त्री- कलाशिक्षक- भाषाशिक्षक- जेबीटीरूपेण कार्यरतानां एसएमसी- शिक्षकाणां माध्यमेन सीमितप्रत्यक्षनियुक्त्या (एलडीआर)

पूर्तिं कर्तुं निर्णयः कृतः अस्ति। शिक्षासचिवेन अस्य विषयस्य संदर्भे विद्यालय-शिक्षानिदेशकाय पत्रं लिखित्वा स्पष्टं कृतं यत्, एतेषां 1427 पदानां पूर्तिः पञ्च- शतांश- निर्धारित-वर्गस्य अपवादेन भविष्यति। अपवादः केवलम् उपलब्ध-रिक्तिपदेषु एव सीमितः भविष्यति। यदि पञ्च- शतांश-वर्गस्य अनुसारं आवश्यकताः रिक्तयः न सन्ति, तर्हि चयनिताः एसएमसी-प्रत्याशिनाः भविष्ये एलडीआर तथा वर्गाधारेण अन्तर्गतम् उत्पन्न-रिक्तिपदेषु समायोजिताः भविष्यन्ति, यत् संबंधित-श्रेणीभ्यः आरण्डपी-नियमेषु निर्दिष्ट-अपवादेन समयानुसारं निश्चितं भविष्यति। विद्यालयशिक्षानिदेशकः आशीष कोहली उक्तवान् यत्, शासनतः तस्मै शनिवासरे पत्रं प्राप्तम्। अधुना शिक्षामण्डलं प्रति परीक्षायाः आयोजनार्थं पत्रं प्रेष्यते इति

चतुर्वर्षेषु जलवायुपरिवर्तनस्य आपदः च कारणेन ₹४६,००० कोटिरूप्यकाणां हानिः इति प्रतिवेदने प्रकाशितम्

हिमसंस्कृतवार्ता:- शिमला। मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुकुखुः सोमवासरे हिमाचलप्रदेश-मानवविकासप्रतिवेदन- २०२५ प्रकाश्य अवदत् यत् एतत् अभिलेखं राज्यस्य प्रगतिम्, लचीलापनं, आकांक्षां च प्रतिबिम्बयति। राज्यस्य कठिनभौगोलिकपरिस्थितेः जलवायु- आह्वानस्य च अभावेऽपि प्रतिवेदने विकासस्य अनुकरणीयकथा प्रस्तुता अस्ति, या राज्यस्य जनानां दृढइच्छया परिश्रमेण च सम्भवः अभवत्। मुख्यमन्त्री अवदत् यत् मानवविकासप्रतिवेदन- २०२५ इत्यस्य अनुसारं हिमाचलप्रदेशस्य औसतमानविकाससूचकाङ्कः ०.७८ इति गौरवस्य विषयः, यत् राष्ट्रियौसते ०.६३ इत्यस्मात् अधिकः अस्ति। सः अपि अवदत् यत् राज्यम् अधुनैव पूर्णसाक्षरराज्यत्वस्य भेदं प्राप्तवान्, यत्र साक्षरतादरः ९९.३० प्रतिशतम् अस्ति। सः अवदत् यत् अद्यतनराष्ट्रीयसर्वेक्षणे साक्षरताप्रवीणतायां राज्यस्य पञ्चमस्थानं प्राप्तम्, २०२१ तमे वर्षे तु २१ तमं स्थानं प्राप्तम्। तदतिरिक्तं राज्ये शिशुमृत्युदरः प्रतिसहस्रजीवितजन्मसु २१ यावत् न्यूनीकृतः अस्ति, यत् राज्यस्य स्वास्थ्यसेवाव्यवस्थायाः सफलतां प्रतिबिम्बयति जलवायुपरिवर्तनेन आपद्भिः च राज्ये विगतचतुर्वर्षेषु ₹४६,००० कोटिरूप्यकाणां हानिः अभवत्। सुकुकुः अवदत् यत् भविष्यस्य कृते आदर्शं दृढं च आधारं स्थापयितुं सर्वकारेण न केवलं मार्गेषु, उद्योगेषु, कृषिक्षेत्रे, उद्यानक्षेत्रे च निवेशः कृतः, अपि तु शिक्षा, स्वास्थ्यं, महिलासशक्तिकरणं, वृद्धारोगचिकित्सा, ग्रामीणविकासः इत्यादिषु मूलभूतक्षेत्रेषु अपि निवेशः कृतः। सः अवदत् यत् राज्ये अधुना आयुः ७२ वर्षाणि यावत् वर्धिता अस्ति, यत् स्वास्थ्यसेवापरिस्थितिकीतन्त्रस्य सफलतां प्रतिबिम्बयति। सः अवदत् यत् राज्ये दारिद्र्यस्य दरः महतीं न्यूनीकृतः अस्ति, अधुना सप्तप्रतिशतात् न्यूनः अस्ति। एताः सर्वाः उपलब्धयः समग्रसमावेशीविकासाय सर्वकारस्य निरन्तरप्रयत्नाः प्रतिबिम्बयन्ति। जलवायुपरिवर्तनविषये चिन्तां प्रकटयन् मुख्यमन्त्री अवदत् यत् एषा गम्भीरवैश्विकसमस्यारूपेण उद्भूता

अस्ति। यदि तत्क्षणं स्थायिसमाधानं न लभ्यते तर्हि वर्तमान-भविष्यत्-सन्ततिः भयंकरः परिणामः भविष्यति। सः अवदत् यत् हिमाचलप्रदेशः सर्वदा पर्यावरणसौहृदविकासाय सक्रियः संवेदनशीलः च अस्ति तथा च स्थायिविकासरूपरेखां स्वीकृतवान्। राज्येन कदापि स्वस्य वनानां, नद्यः, पर्वतस्य वा अनुत्तरदायीरूपेण शोषणं न कृतम्, परन्तु जलवायुपरिवर्तनस्य प्रभावाः एकस्मिन् स्थाने सीमिताः न सन्ति, अपि तु दूरगामी वैश्विकप्रभावाः सन्ति। अस्मिन् वर्षे मानसूनतौ जलवायुपरिवर्तनस्य कारणेन राज्यस्य महती हानिः अभवत् इति सः अवदत्। प्रचण्डवृष्ट्या, भूस्खलनस्य, मेघविस्फोटस्य च कारणेन जलप्लावनम् अभवत्, यस्य परिणामेण अनेके बहुमूल्याः प्राणाः, सार्वजनिकनिजीसम्पत्त्याः क्षतिः च अभवत् सः अवदत् यत् राज्यस्य पर्वताः, नद्यः, वनानि, हिमशैलानि च सम्प्रति वैश्विकतापस्य सम्मुखीकरणं कुर्वन्ति, यस्य परिणामेण अत्यधिकवृष्टिः, जलप्लावनम्, भूस्खलनं च इत्यादयः समस्याः सन्ति सुकुकुः अवदत् यत् एतासां आह्वानानां सम्मुखीकरणं कर्तुं विश्वेन एकपरिवाररूपेण कार्यं कर्तव्यं, नियोजितं आर्थिकविकासं च सुनिश्चित्य पर्यावरणस्य रक्षणार्थं मिलित्वा कार्यं कर्तव्यम्। भविष्यत्सन्ततीनां सुरक्षायै भविष्यं मानवकेन्द्रितं जलवायुसौहृदं च भवितुमर्हति इति सः बोधयति स्म। मुख्यमन्त्री अवदत् यत् वैश्विकतापस्य प्रभावं न्यूनीकर्तुं राज्यसर्वकारेण राजीवगान्धी स्वरोजगारप्रारम्भयोजना 1000 रूप्यकाणां व्ययेन आरब्धा अस्ति। ६८० कोटिरूप्यकाणि। प्रथमचरणस्य ई-टैक्सी-क्रयणे ५० प्रतिशतं अनुदानं प्रदत्तं भवति। राजीवगान्धी स्वरोजगार- सौरऊर्जायोजनायाः अन्तर्गतं १०० किलोवाटतः २ मेगावाटपर्यन्तं क्षमतायां भूमौ आधारित- सौरविद्युत्परिोजनायां स्थापनायै आदिवासीक्षेत्रेषु पञ्चप्रतिशतम्, अजनजातीयक्षेत्रेषु चतुःप्रतिशतम् व्याजसहायता प्रदत्ता अस्ति, सः अवदत् यत् हिमाचलप्रदेशः प्रथमं पर्वतराज्यं जातम् यत् सशक्तं विद्युत्वाहननीतिं स्वीकृत्य उदाहरणं स्थापयति। हरितलक्ष्यं प्राप्तुं २०३० तमे वर्षे सार्वजनिकयानस्य विद्युत्करणं लक्ष्यं वर्तते। विभागसचिवः सुशीलकुमारसिंगला इत्यनेन प्रतिवेदनस्य विषये विस्तृता सूचना प्रदत्ता। यूनडीपी इत्यस्य वरिष्ठा अर्थशास्त्री एमी मिश्रा यूनडीपी इत्यस्य प्रतिवेदनस्य विषये विस्तृतं प्रस्तुतिम् अददत्। यूनडीपी प्रतिनिधि डॉ. एन्जेला लुसिगी मुख्यमन्त्रिणः हरितबजटस्य, जलवायु-संवेदनशील- कार्यक्रमस्य, सततविकासस्य, विकेन्द्रीकृतस्य सहभागितायाः च शासनस्य उपक्रमस्य च प्रयत्नस्य प्रशंसाम् अकरोत्।

हिमाचलप्रदेशः शिक्षाक्षेत्रे अभूतपूर्वसफलतां प्राप्नोति- केवलसिंह पठानिया

हिमसंस्कृतवार्ता:- शिमला। उपमुख्यसचिवः केवलसिंहपठानिया शिक्षाविभागस्य वरिष्ठाधिकारिभिः सह समागमे काङ्गड़ामण्डले कार्यान्वितायां योजनानां समीक्षां कृतवान्। समागमे उपमुख्य सचिवेन उक्तं यत् मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुकुखुः इत्यस्य दूरदर्शी नेतृत्वे शिक्षाक्षेत्रे अभूतपूर्वा प्रगतिः भवति। समाजस्य कोऽपि वर्गः शिक्षायाः वंचितः न भवेत् इति सुनिश्चित्य वर्तमानराज्यसर्वकारेण अनेकाः कल्याणकारीयोजनाः आरब्धाः, येषां लाभः दुर्बलवर्गाणां कृते भवति। सः अपि अवदत् यत् सद्येव राज्यमन्त्रिमण्डलस्य सभायां राज्ये अधिकतमं छात्राणां लाभाय डॉ. यशवन्तसिंह परमार छात्रक्रययोजनायां संशोधनस्य अनुमोदनं कृतम्। संशोधनानुसारं स्नातकोत्तरशिक्षायाः कृते अपि १% व्याजदरेण शिक्षाक्रयं प्रदत्तं भविष्यति। तदतिरिक्तं लाभार्थी छात्रस्य परिवारस्य आयसीमा ₹४ लक्षतः ₹१२ लक्षं प्रतिवर्षं यावत् वर्धिता अस्ति। योजनायाः अन्तर्गतं मेधावी छात्राणां कृते ₹२० लक्षपर्यन्तं शैक्षिकक्रयं प्रदत्तं भवति। उपमुख्यसचिवेन उक्तं यत् मुख्यमन्त्रिणः सुखविन्दरसिंहसुकुखुः व्यवस्थापरिवर्तन- अभियानस्य भागरूपेण शिक्षाक्षेत्रे व्यापकपरिष्काराः क्रियन्ते। राज्यस्य सर्वेषु विधानसभाक्षेत्रेषु राजीवगान्धी- दिवस- बोर्डिंग विद्यालयानां निर्माणं क्रियते येन बालानाम् सर्वतोमुखी विकासः सुनिश्चितः भवति। प्रथमश्रेण्याः आरभ्य आङ्ग्लमाध्यमस्य प्रवर्तनं कृतम् अस्ति, १०० सर्वकारीयविद्यालयाः च सीबीएसई- आधारिताः क्रियन्ते। एतेषां सकारात्मकानां सर्वकारीयपरिकल्पनानां फलस्वरूपं हिमाचलं पूर्णसाक्षरराज्यं घोषितम् अस्ति। सम्प्रति छात्र- शिक्षक-अनुपातेन हिमाचलप्रदेशः देशे प्रथमस्थाने अस्ति। तदतिरिक्तं छात्रान् शिक्षककर्मचारिणश्च शैक्षिकभ्रमणार्थं विदेशेषु प्रेषिताः सन्ति, येन ते अन्यदेशानां शिक्षाव्यवस्थासु विसर्जिताः भवन्ति। सः अवदत् यत् राज्यसर्वकारेण शिक्षणपरिणामान् समुदायसङ्गतिं च सुदृढं कर्तुं स्यूतमुक्त- दिवसः, स्थानीय-भाषा-प्रवर्धनम् इत्यादयः उपक्रमाः कार्यान्विताः सन्ति। सः अपि अवदत् यत् ८७,००० तः अधिकाः छात्राः विविधसर्वकारीय- छात्रवृत्तियोजनाभिः लाभान्विताः अभवन्। डॉ. वाई. एस. परमार छात्रक्रययोजनायाः, मुख्यमन्त्री सुखशिक्षायाोजनायाः, अन्येषां च कतिपयानां योजनानां अन्तर्गतं वर्षद्वये ₹२२ कोटिरूप्यकाणां वितरणं कृतम् अस्ति बालपोषण- आहारयोजनायाः अन्तर्गतं ₹५.१८१ विद्यालयेषु ५.३४ लक्षाधिकानां छात्राणां कृते पौष्टिकभोजनस्य व्यवस्था क्रियते। समाजस्य विभिन्नवर्गाणां कृते अन्याः अपि अनेकाः योजनाः कार्यान्विताः सन्ति, यथा अनुसूचितजातिः, अनुसूचितजनजातिः, अन्यपृष्ठवर्गः, आर्थिकदृष्ट्या दुर्बलवर्गः, विकलाङ्गबालः, विधवा-तलाकप्राप्त-महिलानां बालकाः च, येन समावेशी-शिक्षा सुनिश्चिता भवति। सभायां शिक्षासचिवः राकेशकंवरः, हिमाचलप्रदेश- विश्वविद्यालयस्य कुलपतिः प्रो. महावीरसिंहः, कुलसचिवः ज्ञानसागरनेगी, अन्ये च वरिष्ठाधिकारिणः उपस्थिता अभवन्।

सूर्य स्तोत्रम्

आदिदेव नमस्तुभ्यं प्रसीद मम भास्कर।
दिवाकर नमस्तुभ्यं प्रभाकर नमोऽस्तु ते॥
सप्ताश्वरथमारूढं प्रचण्डं कश्यपात्मजम्।
श्वेतपद्मधरं देवं तं सूर्यं प्रणमाम्यहम्॥
जगत्साक्षिणमद्यं ते तापनं पापनाशनम्।
देवता सर्वभूतानां कारणं तम् नमाम्यहम्॥
त्रैलोक्यपथदीपं तं सर्वज्ञं तेजसां निधिम्।
सूर्यं लोकहितार्थाय नमाम्यहम् दिवाकरम्॥

डॉ. राघवनाथझा, हिमसंस्कृतवार्ता:

नमः सवित्रे जगदेकचक्षुषे जगत्प्रसूति स्थितिनाशहेतवे।
त्रयीमयाय त्रिगुणात्मधारिणे विरिञ्चि-नारायण-शङ्करात्मने॥

युनः विदेशेषु सुरक्षितजीविकया संयोजयिष्यति हिमाचलसर्वकारः- मुकेश अग्रिहोत्री

हिमसंस्कृतवार्ता:-

कार्यालयीयः प्रतिनिधिः। उपमुख्यमन्त्री मुकेश अग्रिहोत्री इत्यनेन उक्तं यत् हिमाचलसर्वकारः युनः विदेशेषु सुरक्षितजीविकया सम्बद्धं करिष्यति। यस्मिन् काले जीविकायाः वैश्विकस्पर्धा निरन्तरं वर्धमाना अस्ति, तस्मिन् काले राज्यसर्वकारेण निर्णायकपदं स्वीकृतम् यत् अस्माकं युनः विदेशेषु सुरक्षिताः, वैधानिकाः, विश्वसनीयाः च जीविकायाः च अवसराः आश्वासिताः भवेयुः। सः अवदत् यत् राज्यसर्वकारः उत्तरदायित्वं स्वीकृत्य युनां विदेशेषु प्रेषणस्य सम्पूर्णप्रक्रियायाः सुव्यवस्थितीकरणं कुर्वन् अस्ति, येन कश्चन विश्वासघातः, वञ्चना, असुरक्षा वा न सम्मुखीभवेत् इति सुनिश्चितं करोति। एष उपक्रमः राज्यसर्वकारस्य "प्रत्येकयुवकस्य कौशलं, प्रत्येकस्य कौशलस्य अवसराः" इति प्रतिबद्धतायाः परिणामः अस्ति। उपमुख्यमन्त्री सोमवासरे पालकवाहे आयोजितस्य हिमाचलसर्वकारस्य "विदेशीयनियुक्तिप्रवाहस्य" शृङ्खलायाः राज्यस्तरीयकार्यक्रमस्य उद्घाटनसत्रं मुख्यातिथिरूपेण सम्बोधयति स्म। सः अवदत् यत् हिमाचलसर्वकारः युनाम् उज्ज्वलभविष्यस्य कृते पूर्णतया प्रतिबद्धः अस्ति, एष च उपक्रमः तस्मिन् दिशि ठोसपदं वर्तते। विदेशेषु उपलब्धेषु विविधव्यापारेषु कार्ययाचनायाः आधारेण युनां चयनं भविष्यति, येन कौशलस्य अवसरानां च समुचितं सन्तुलनं सुनिश्चितं भविष्यति।

मुकेश अग्रिहोत्री इत्यनेन उक्तं यत् एकः समयः आसीत् यदा विदेशेषु जीविकाप्रदानस्य नामधेयेन जनानां वञ्चनं भवति स्म। मातापितरः स्वस्य कष्टेन अर्जितं धनं स्वसन्ततिं विदेशं प्रेषयितुं व्यययन्ति स्म, केवलं अवैधसाधनेन, विश्वासघातैः च वञ्चिताः भवन्ति स्म। अधुना हिमाचलसर्वकारेण युवकान् सुलभतया, अल्पव्ययेन, वैधानिकरूपेण च विदेशेषु प्रेषयितुं निर्णयः कृतः। उपमुख्यमन्त्री अवदत् यत् एषः सर्वकारस्य सुरक्षिततमः, वैधानिकी, पारदर्शी च पद्धतिः अस्ति, येन हिमाचलस्य युनः स्वकौशलस्य अनुसारं विदेशेषु जीविकाः प्राप्तुं शक्नुवन्ति। विदेशेषु कौशलस्य आग्रहः वर्तते, अतः हिमाचलप्रदेशस्य युनः लाभं प्राप्नुयुः। एष उपक्रमः रोजगारकार्यालयानाम् कार्यक्षमतायां नवीनतां जनयिष्यति, युनां कृते सर्वसम्भव सहायतां च प्रदास्यति। अग्रिहोत्री विभागाय निर्देशं दत्तवान् यत् अस्य अभियानस्य अधिकविस्तारः युनां कृते सर्वसम्भवसहायतां सुनिश्चितं कुर्यात्। सः युनः अपि आन्लाईन-वञ्चन-विषये सावधानाः भवेयुः, विवरण-सुरक्षायाः विषये च सतर्काः भवेयुः इति अपि आग्रहं कृतवान्। अस्मिन् अवसरे सः चतुर्णां चयनितयुनां कृते अस्थायी प्रस्तावपत्राणि अपि प्रदत्तवान्। अस्य कार्यक्रमस्य आयोजनं श्रम, रोजगारः, विदेशनियोजनविभागेन, राज्य- विद्युत्तिकासनिगम-लिमिटेड इत्यनेन संयुक्तरूपेण कृतम् आसीत्। अक्टूबर १ दिनाङ्के हमीरपुरे आरम्भितायाः श्रृङ्खलायाः एषः द्वितीयः कार्यक्रमः आसीत्। पालकवाहे राज्यस्य ४५७ युनः १०० ट्रेलर- चालक- पदानां प्रतियोगितायां भागं गृहीतवन्तः। अभ्यर्थीनां आङ्ग्ल-कौशलस्य परीक्षणं पालकवाह- सभाशाला-सङ्कलनस्य मध्ये अभवत्, काङ्गड़ वाहनचालनस्य परीक्षणं कृतम्। चयनित अभ्यर्थिनः दुबईनगरस्य जेबेल अली पोर्ट इत्यत्र नियुक्ताः भविष्यन्ति। तेषां मासिकवेतनं २,२५० यूएई दिरहम् (प्रायः ५२,००० रुप्यकाणि), निवासस्थानम्, अतिरिक्तसमयवृत्तिः, अन्ये वृत्तिः च प्राप्नुयुः।

छात्राणां आत्महत्यां निवारयितुं राज्यसर्वकाराः किं कुर्वन्ति ?

सर्वोच्चन्यायालयेन अष्टसप्ताहान्तरे प्रतिवेदनं याचितम्

सोमवासरे सर्वोच्चन्यायालयेन सर्वेभ्यः राज्येभ्यः केन्द्रप्रदेशेभ्यः च अष्टसप्ताहेभ्यः अन्तः छात्राणां मानसिकस्वास्थ्यविषयाणां, आत्महत्यायाः च निवारणार्थं न्यायालयस्य मार्गदर्शिकाणां कार्यान्वयनस्य विषये प्रतिवेदनं दातुम् आह। न्यायाधीशविक्रमनाथ-सन्दीपमेहता इत्यनयोः पीठिका अपि केन्द्रसर्वकाराय अष्टसप्ताहेषु अनुपालनशपथपत्रं दातुं निर्देशं दत्तवती, यत्र एतेषां मार्गदर्शिकाणां कार्यान्वयनार्थं कृतानां पदानां विवरणं दत्तम्। एषः प्रकरणः सर्वोच्चन्यायालयस्य २५ जुलै-दिनाङ्कस्य निर्णयेन सह सम्बद्धः अस्ति, यस्मिन् सर्वोच्चन्यायालयेन राज्येभ्यः संघप्रदेशेभ्यः च निर्देशः दत्तः यत् ते निजीप्रशिक्षणसंस्थानां अनिवार्यपञ्जीकरणस्य, छात्रसुरक्षामानकानां, परिवेदनानिवारणव्यवस्थायाः च विषये नियमाः मासद्वयस्य अन्तः सूचयन्तु। सोमवासरे श्रवणकाले न्यायालयाय सूचितं यत् जुलाईमासस्य निर्णयेन केन्द्रसर्वकारेण १० दिवसेषु अनुपालनशपथपत्रं दातुं आदेशः दत्तः। तदनन्तरं पीठिका सर्वान् राज्यान् संघप्रदेशान् च प्रकरणस्य प्रतिवादीरूपेण प्रयोक्तुं निर्देशं दत्तवती, अष्टसप्ताहेषु उत्तराणि दातुं च आह। अधुना २०२६ तमस्य वर्षस्य जनवरीमासे अग्रिमे विषये श्रवणं भविष्यति।

KKSU Ramtek - ज्ञानभारतम्, संस्कृतिमन्त्रालयस्य भारतसर्वकारस्य अन्तर्गतं ज्ञानभारतम् क्लस्टर केन्द्रस्य मध्ये सहमतिपत्रे हस्ताक्षराणि

हिमसंस्कृतवार्ता: - नागपुरम्। भारतसर्वकारस्य संस्कृतिमन्त्रालयस्य अन्तर्गतं संस्थायाः ज्ञानभारतम् इत्यनेन अधुनैव कविकुलगुरुकालिदास-संस्कृतविश्वविद्यालयस्य पाण्डुलिपिकेन्द्रेण सह नूतनसहमतिपत्रे हस्ताक्षरं कृतम्, यत् २००४ तमवर्षात् कार्यरतं, पाण्डुलिपिनामङ्गलं, संरक्षणं, संरक्षणं, अनुसन्धानं च सम्बद्धानि महत्वाकांक्षिणः परियोजनाः कार्यान्वितुं कार्यं करोति। प्राप्तनिमन्त्रणानुसारं तथा च माननीय कुलपतिः डॉ. अतुलवैद्यस्य प्रेरणायां मार्गदर्शनेन च विश्वविद्यालयस्य माननीय कुलसचिवः डॉ. रोशनः अलोन इत्यनेन ज्ञानभारतम् क्लस्टर केन्द्रेण आयोजिते एमओयू हस्ताक्षरसमारोहे शनिवासरे, अक्टोबर 25, 2025 दिनाङ्के नवदेहलीस्थे आधुनिककलासंग्रहालयस्य सभागारस्य विश्वविद्यालयस्य प्रतिनिधित्वं कृतम्। डॉ. अलोन इत्यनेन भारतसर्वकारस्य संस्कृतिमन्त्री आदरणीयश्री गजेन्द्रसिंहशेखावतस्य उपस्थितौ सहमतिः हस्ताक्षरं कृत्वा प्रतिलिपिः स्वीकृता। केन्द्रस्य परियोजनासमन्वयकस्य च डॉ. राजेन्द्रजैनस्य (सहायकप्रोफेसरस्य) मते विश्वविद्यालयस्य

पाण्डुलिपिकेन्द्रे सम्प्रति आन्तरिकबाह्यसंस्थाभ्यः प्राप्तानां २५,००० पाण्डुलिपिनां संग्रहः अस्ति पञ्चवर्षस्य अवधिपर्यन्तं हस्ताक्षरितस्य अस्य एमओयू-अन्तर्गतं विदर्भ-महाराष्ट्रयोः सर्वकारीय-निजी-संस्थाभ्यः, मन्दिर-न्यासेभ्यः, प्रख्यातव्यक्तिभ्यः च प्राप्तैः जर्जर-स्थितौ अन्यैः बहुमूल्यैः पाण्डुलिपैः सह उपर्युक्त-पाण्डुलिपिना सह आगामिषु पञ्चवर्षेषु ज्ञानभारतम्, मन्त्रालयस्य मार्गदर्शिकानुसारं सूचीकृता, संरक्षिता, अङ्कीकृता, अनुसन्धानं च भविष्यति। अस्मिन् ज्ञानभारतमक्लस्टरकेन्द्रे विदर्भ-महाराष्ट्रयोः विशेषोपकेन्द्राणि भविष्यन्ति, तथा च स्थानीयपाण्डुलिपिनां बहुमूल्यभारतीयसाहित्यानां च वैज्ञानिकपञ्जीकरणं, संरक्षणं, संरक्षणं च भारतसर्वकारस्य अनुदानेन संस्कृतिमन्त्रालयेन क्रियते। अस्मिन् अवसरे आदरणीय कुलपतिः डॉ. अतुलवैद्यः महाराष्ट्रस्य विभिन्नेभ्यः सरकारी-निजी-संस्थाभ्यः, मन्दिरेभ्यः, न्यासेभ्यः, अथवा प्रख्यातव्यक्तिभ्यः आह्वानं कृतवान् यत् ते एतस्याः निःशुल्क-सेवायाः लाभं गृहीत्वा प्राचीन-भारतीय-पाण्डुलिपि-विरासतां संरक्षणाय उपक्रमं कुर्वन्तु।

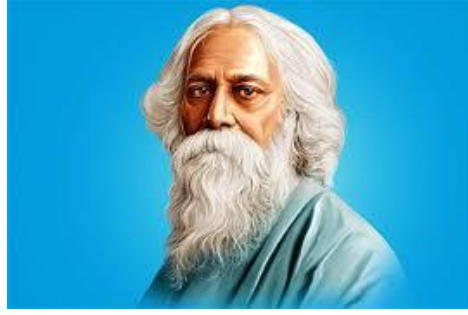
छठपर्वाष्टकम्

शुक्लपक्षस्य षष्ठ्यां होतन्मन्यन्ते समे खलु।
सुष्ठुतममिदं पर्व मोदयते समान् हि किल।।१।।
संस्कृतमूलकं सत्यं रम्यं हि हर्षदायकम्।
भक्तियुक्तं सुविख्यातं सर्वचित्तविमोहकम्।।२।।
नगरमपि स्वच्छं हि तदोऽपि शोभतेतराम्।
चिन्तनीयोऽधुनेदञ्च प्रसादे किं भवेदिति।।३।।
फलागमे प्रमोदो यस्स्वारोपिते तरो यथा।
तथैव मुदितास्सर्वेऽन्तस्सन्ति तटं प्रति।।४।।
रचयन्ति गृहे माता व्यञ्जनानि बहूनि च।
पिता नीत्वा ह वस्तूनि यच्छति त्वरिदेव वा।।५।।
न केवलमिदं पर्व प्रकृतेरपि रक्षकम्।
उपदिशति लोकान्श्च सम्मानं प्रकृतिं प्रति।।६।।
संतानरक्षिकं देव्यऽवतु जनांसदा समान्।।
मूढा वयञ्च सुतास्ते नित्यञ्चरणयोरनुमः।।७।।
वन्दामो रस्मिदातारं सततं श्रद्धयान्वितम्।
रोगछेदं सदा कृत्वा बुद्धिविवर्धनङ्कुरम्।।८।।

वत्सोऽभिरामः

परमसंस्कृतिमान् रवीन्द्रनाथठाकुरः

असमप्रदेशीयः विज्ञानशिक्षकः, नारदोपाध्यायः

रवीन्द्रनाथठाकुरः न केवलं बाङ्गलासाहित्यस्य अथवा बाङ्गलाजातीयजीवनस्य हि प्रासङ्गिकः पुरुषः वर्तते इति न, अपितु भारतीयसाहित्यस्य एवं विश्वसाहित्यस्य प्रसङ्गेऽपि तं वयं सर्वदा स्मरामः। अत्र तस्य महाभागस्य जीवनचर्यासम्बद्धा यथाज्ञानं किञ्चित्चर्चा प्रस्तूयते।
जन्म एवं शिक्षा- उन्विष्टायां शतिकायां भारतीयसाहित्यसंस्कृतिक्षेत्रे प्रागतः एकः अन्यतमः ठाकुरपरिवारः, कलिकतायाः 'जोडासांको' इति स्थाने अवर्तत। भारतीयशिल्पम्, साहित्यम्, सङ्गीतचर्या इत्यादिषु अस्य परिवारस्य अवदानं चिरयुगान्तकारित्वेन तिष्ठति। १८६१- तमख्रीष्टाब्दस्य मईमासस्य ६ तमे दिनाङ्के अस्मिन् संस्कृतमये परिवारे हि रवीन्द्रनाथठाकुरस्य जन्म अभूत्। तस्य जनकः महर्षिः देवेन्द्रनाथठाकुरः, एवं जननी च सारदादेवी आस्ताम्। जन्मसूत्रात् लभ्यमानस्य सांस्कृतिकपरिवेशस्य कारणतः रवीन्द्रनाथोऽपि शिल्पसम्मतमनसः अधिकारी जातः। तदुपरि परिवारस्य शिक्षादीक्षादिकम्, पितुः जीवनदर्शनम्, विश्वासः इत्यादिभिः रवीन्द्रनाथः नितराम् प्रभावान्वितः अभवत्। बाल्यवयसि सः 'अरियेण्टेल सेमिनेरी', 'बेङ्गल एकाडेमी' तथा 'सेण्ट जेभियार्स' इत्येतेभ्यः विद्यालयेभ्यः शिक्षां लब्धवान्। अनन्तरं सः गृहशिक्षकाणां तत्त्वावधानतः एवं पितुः सकाशात् संस्कृतम्, भारतीयदर्शनम्, साहित्यम् इत्यादीनां शिक्षाम् अधिगतवान्। ततः सप्तदशवर्षीयः सः उच्चशिक्षार्थं देशान्तरं प्रति प्रस्थितवान्। 'बेलायत' इत्यत्र यदा सः पठन्नासीत् तदा पाश्चात्यसाहित्यसंस्कृत्यादिभिः सह अपि तस्य सम्यक् परिचयः जातः। तदुपरि पाश्चात्यसङ्गीतं प्रत्यपि तस्मिन् एकः गभीरः अनुरागः

जागरितः अभवत्। साहित्यावदानम्- केवलं त्रयोदशवर्षमिते वयसि सः 'तत्त्वबोधिनी' इति सञ्ज्ञिकामाध्यमेन कवित्वेन आत्मप्रकाशं प्राप्नोत्। विदेशतः प्रत्यागत्य एकान्तमनसा साहित्यचर्चायां स लीनः अभूत्। विविधं काव्यम्, नाटकम्, कविता, उपन्यासः इत्यादीन् विरच्य सः साहित्यस्य नानादिक्षु चिरावदानं समाजाय दातुम्, जनसमाजञ्च अग्रे नेतुं सक्षमः जातः। विशेषतः बङ्गीयसाहित्ये रवीन्द्रस्य आधुनिकी लघुकथारचना उल्लेखनीया। तदुपरि तस्य उपन्यासराशिः बाङ्गलोपन्याससाहित्याय एकां नूतनां गतिं प्रदत्तवान्। 'रक्त करबी', 'विसर्जन', 'राजा', 'मालिनी' इत्यादिकं तस्य उल्लेखयोग्यं नाट्यसाहित्यम्। रवीन्द्रस्य कथासङ्ग्रहः 'गल्पगुच्छ' इति नाम्ना प्रकाशितः जातः। कथामाध्यमेन प्रधानतया तस्य मानवतावादस्य ध्वनिः अनुरणितः अभवत्। काश्चन कथाः च मनस्तात्त्विक्यः। विशेषतः 'नष्टनीड' इति कथायां नारीमनसः विचित्रा अनुभूतिः अभिव्यञ्जिता वर्तते। अन्यच्च 'काबुलीवाला'- नामिका कथा मानवतावादस्य अन्या एका उत्कृष्टा निदर्शनीपेता।

कवेः ठाकुरस्य आध्यात्मिकम् एवं दार्शनिकं निदर्शनम्- 'गीताञ्जलिः' इति ग्रन्थः। यस्य आङ्गलसंस्करणतः स विश्वस्य एकेन श्रेष्ठकवित्वेन प्रतिष्ठितः अभवत्। एतस्य ग्रन्थस्य कृते १९१३-तमे ख्रीष्टाब्दे स साहित्ये 'नोबेल'-प्रशस्तिं लब्धवान्।

सङ्गीतावदानम्-

रवीन्द्रनाथठाकुरः साहित्यक्षेत्रे यथा चिरस्मरणीयः जातः, समाजाय च यथेष्टम् अवदानं प्रदत्तवान्, तथैव सङ्गीतक्षेत्रमपि स एकेन नूतनत्वेन सङ्गीकृतवान् आसीत्। भारतीयं शास्त्रीयसङ्गीतम्, पाश्चात्यसङ्गीतम् इत्यादिकं गभीरतया संसाध्य सः बहूनि गीतानि रचितवान्, अपि च तेषु स्वरमपि संयोजितवान् आसीत्। विषयवस्तु, स्वरः, लय- ताल इत्यादीनां सुसमन्वयेन एतद्वीतसमूहः एकं नववैशिष्ट्यं लब्धवान्, यानि च गीतानि परवर्तिकाले 'रवीन्द्र सङ्गीत' इति नाम्ना अभिहितानि अभवन्। बहुमुखिप्रतिभायाः अधिकारी मान्यः रवीन्द्रनाथठाकुरः कश्चन सुन्दरः कवितावृत्तिकारः, अभिनेता चापि आसीत्। स्वरचितान् नाटकान् अनुसृत्य सः बहुधा अभिनयं कृत्वा दर्शकानां मनः हरति स्म इति, शुभम्।

"वन्दे संस्कृतमातरम्" "लौकिकन्यायकोशः" "अहिकुण्डलन्यायः"

अभेदः

सर्पस्य कुण्डलेन संबद्ध न्यायः। समग्रदृष्ट्या सर्पः एकः एव। तथापि कुण्डलम्, फणा इत्याद्या विभक्तदृष्ट्या पश्यामः चेत् भेदः भाति। यथा सर्पस्य सर्पत्वदृष्ट्या अभेदः, कुण्डलादिदृष्ट्या भेदः दृश्यते तथैव ब्रह्मपदार्थं चैतन्यदृष्ट्या अभेदः जीव-ईश्वर- आदिदृष्ट्या भेदः च भासते। आत्मनः- परमात्मनः च एवम् एकत्वम् अनेकात्ममपि भासते।

डा. वर्षा प्रकाशः टोणगांवकर
पुणे / महाराष्ट्रम्जेगीयते
संस्कृतमाता

यावत्साध्यन्ति गिरयः भूतले,
यावत् उदेति दिवाकरः प्रच्यो दिशि,
यावत् निशाकरः निशायाः तमसं दूरीकरिष्यति,
यावत् नद्यः प्रवहन्ति, यावत् समीरः (वायुः) सर्वत्र वीजति तावत्कालपर्यन्तं संस्कृतं जगतः अज्ञानान्धकारं निवारयति।
जीयात् भारतम्।
जेगीयते संस्कृतमाता

वार्ता-संवादः

नन्दिनी- नमो वः। अद्यतने 'अध्येता' इत्यस्य वार्ता-कार्यक्रमे स्वागतं करोमि। नमस्ते काव्ये।
काव्या- नमस्ते नन्दिनि। अहं प्रथमां वार्तां ज्ञातवती अस्मि। हैदराबाद-नगरस्य मुख्यः आरक्षकाधिकारी उक्तवान् अस्ति यत् मताः चालकाः आतङ्कवादिनः एव सन्ति। करनूल-नगरस्य लोकयानस्य अग्निदाहे विंशतिः जनाः मृताः इति श्रुत्वा अहं अतीव दुःखिता अस्मि।

नन्दिनी- आम्, अतीव दुःखदम्। एतादृशी घटना पुनः न भवेत्। अहं द्वितीयां वार्तां पठितवती अस्मि। दिल्ली-नगरस्य एकः मन्त्री घोषितवान् अस्ति यत् षष्ठी-पूजायाः कारणेन यमुना-नद्यां मानव-मलस्य स्तरः नवतिप्रतिशतेन न्यूनः अभूत्।

काव्या- षष्ठी-पूजायाः कारणेन यदि नदी शुद्धा अभूत् तर्हि एतत् तु शोभनं वृत्तम्। अहं तृतीयां वार्तां ज्ञातवती अस्मि। निर्वाचन-आयोगः सोमवासरे अखिल-भारतस्य मतदाता-सूची-परिशोधनस्य प्रथमं चरणं घोषितवान् अस्ति।

नन्दिनी- आम्, निर्वाचनस्य कृते एतत् महत्वपूर्णं कार्यम्। अहं अन्तिमां वार्तां पठितवती अस्मि। 'मोन्था' इति नामकं चक्रवातं तटीय-प्रदेशेषु आघातं करिष्यति तथा च एतेषु राज्येषु गुरुवृष्टेः सम्भावना अस्ति इति उक्तम् अस्ति।

काव्या- अये, एषा तु चिन्ताजनकवार्ता। तत्रस्थाः जनाः सुरक्षिताः भवेयुः इति आशासे। एवम् अद्यतने वार्तासंवादः समाप्तः। श्वः नवीनाभिः वार्ताभिः सह पुनः मेलिष्यामः। धन्यवादः।

ईदर-धीरजः, हिमसंस्कृतवार्ता: